

ปัจจัยแวดล้อมพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

1. ด้านสังคม

สภาพภาพของผู้สูงอายุในด้านสังคมนั้นพบว่า ผู้สูงอายุเพศชายจะมีพื้นฐานด้านสังคมแตกต่างกับผู้สูงอายุเพศหญิง ในด้านการจับกลุ่มเข้าปะทะสังสรรค์ และสถานที่ที่นัดพบ

กลุ่มผู้สูงอายุเพศชายจะพบปะพูดคุยสนทนาระหว่างผู้สูงอายุในวัยเดียวกันตามร้านค้าย่อยที่ขายเครื่องดื่มประเภทกาแฟ หรือร้านตัดผม เป็นต้น โดยร้านดังกล่าวมักมีหนังสือพิมพ์รายวันให้อ่านอย่างสม่ำเสมอ โดยพบปะพูดคุยกันถึงเรื่องต่าง ๆ กว้าง ๆ ไป เช่น ด้านข่าวสาร การเมือง โรคภัยไข้เจ็บ ข่าวคราวเกี่ยวกับญาติพี่น้องหรือบุตรหลาน ตลอดจนงานบุญกุศล หรือประเพณีที่จะจัดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะเกี่ยวกับด้านศาสนาที่มีความผูกพันอยู่กับวัดนั้น ดูจะกล่าวถึงมากกว่าประเด็นอื่น

การเดินทางเพื่อไปเยี่ยมเยียนหรือสนทนากับผู้สูงอายุที่อยู่ในวัยเดียวกัน และมีผู้นำอยู่ใกล้เคียงกันนั้น ดูจะกระทำอย่างสม่ำเสมอ บางคราวอาจนัดแนะกันเพื่อไปร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การไปร่วมในงานศพ การบำเพ็ญชยันต์บ้านใหม่ พิธีแต่งงาน เป็นต้น มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่ไม่นิยมออกไปนอกบ้าน ทั้งนี้เพราะสุขภาพไม่อำนวยหรือมีอายุมากเกินไป

สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุเพศหญิงนั้น ดูจะมีงานจุกจิกภายในครอบครัวมากกว่าผู้สูงอายุชาย เป็นต้นว่า งานในครัว การจัดดำเนินการด้านทอผ้า ตลอดจนการดูแลความสะอาดบ้านเรือน จึงดูจะมีเวลาไม่มากนักในการออกไปพบปะหรือพูดคุยกับบุคคลอื่น นอกเสียจากจะพูดคุยสนทนากันไปในขณะที่กำลังทำงาน การไปทำพิธีกรรม หรืองานประเพณีเนื่องในเทศกาลต่าง ๆ นั้น ก็ได้ขาด บางรายจะไปช่วยเหลือก่อนวันงานหลายวัน เช่น งานชยันต์บ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น แม้งานทางศาสนาก็กระทำอย่างสม่ำเสมอ เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้สูงอายุเพศหญิงจะไปทำพิธีกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาถึงร้อยละ 95 แตกต่างกับผู้สูงอายุเพศชาย ซึ่งจะกระทำเพียงร้อยละ 70

เกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่ผู้สูงอายุเพศหญิงนำมาเป็นประเด็นในการสนทนากันนั้นมักเป็นเรื่องข่าวคราวบุตรหลานที่จากบ้านไปทำงานในท้องถิ่นอื่น ๆ เรื่องการดำเนินวิถีชีวิตในแต่ละวัน ปัญหาและความยุ่งยาก ส่วนทางด้านการเมืองนั้นสนใจน้อยมาก แต่มักสนใจข่าวคราวที่เล่าสืบทอดกันมา โดยเฉพาะข่าวด้านบันเทิงธุรกิจ ละคร หรือหมอลำ เป็นต้น

2. ด้านเศรษฐกิจ

ผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิงที่ดำเนินชีวิตอยู่ในเขตเทศบาลเมืองทั้ง 10 เขตนั้น ดูจะมีภาวะทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ปานกลางตามอัตราด้วย ได้พึ่งพาอาศัยบุตรหลาน และดำรงชีวิตค่อนข้างสมถะ กล่าวคือ กินน้อย ใช้จ่ายน้อย แบ่งไว้ทำบุญส่วนหนึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญของชีวิตที่จะขาดมิได้

ผู้สูงอายุเพศชายที่เป็นข้าราชการบำนาญก็มักจะให้ภรรยาเป็นผู้ดำเนินกิจการเศรษฐกิจภายในครอบครัวทั้งหมด จะเหลือไว้เฉพาะที่ใช้จ่ายจำเป็นส่วนตัวเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิงมักจะฝากเงินส่วนที่เหลือไว้กับธนาคารใกล้บ้าน

3. ด้านการประกอบอาชีพ

ผู้สูงอายุเพศชายร้อยละ 24.49 และเพศหญิงร้อยละ 39.21 ที่ดำรงชีพเบ็ดเตล็ด เช่น เฝ้าบ้าน เลี้ยงดูหลาน จักสาน ถัก ทอ ทำงานบ้าน หรือเลี้ยงเป็ด ไก่ เป็นต้น ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอนตายตัว จะอยู่ในอัตราเฉลี่ย 1-1,000 บาท ต่อเดือน ซึ่งมีถึงร้อยละ 47.50

ผู้สูงอายุที่มีรายได้ประจำจากเงินบำนาญมีถึงร้อยละ 23.50 โดยจำแนกเป็นเพศชายร้อยละ 38.77 และเพศหญิงร้อยละ 8.82 ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้มิได้อยู่นิ่งเฉย ยังดำเนินชีวิตด้วยการหารายได้พิเศษจากการปลูกผักขาย ช่วยบุตรหลานค้าขายอาหาร หรือช่วยเลี้ยงดูหลาน เป็นต้น จึงมักมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นอีกบ้าง

ในกลุ่มผู้สูงอายุที่นิยมการค้าขายก็จะมีถึงร้อยละ 23.53 ในเพศหญิง และ 14.28 ในเพศชาย ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นชัดเจนว่า ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความชำนาญในการดำรงชีพด้วยการค้าขายมากกว่าเพศชาย เป็นต้นว่า ขายส้มตำ ไก่ย่าง ขายผลไม้ มีกล้วย มะละกอ ใบตอง พริก ขิง ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด ซึ่งก็เก็บจากในสวนหลังบ้าน ในกลุ่มที่เป็นชาวเวียดนามก็นิยมทำอาหารพื้นถิ่นของเวียดนามขาย

มีผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงที่ยังดำรงชีพในการทำไร่ ร้อยละ 16.32 ในเพศชาย และ 17.65 ในเพศหญิง ด้วยถือว่าเป็นอาชีพมรดกที่ได้รับตกทอดมาจากบรรพชน แต่ก็ทำเพียงเฉพาะในฤดูกาลปักดำและเก็บเกี่ยวเท่านั้น เวลาที่ว่างก็มักรับจ้างหรือทำกิจกรรมอื่น ๆ หารายได้พิเศษ เช่น รับจ้างนวด ทำไม้ปิ้งไก่ จักสาน ถัก ทอ หรือทำงานบ้าน เป็นต้น

ในขณะที่ดำรงชีพรับจ้างนั้น พบว่า ทั้งผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิงมีร้อยละ 9.18 และ 7.84 ตามลำดับ ซึ่งบ่งชี้ได้ว่า ผู้สูงอายุทั้งสองเพศประกอบอาชีพรับจ้างน้อยที่สุดและการรับจ้างนั้นก็จะเป็นงานเฉพาะบางประเภท เช่น เลี้ยงดูเด็ก งานในครัว งานบ้าน งานปั้นนวด เย็บบายศรี เป็นต้น

4. ด้านศาสนาและความเชื่อ

ผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิงเป็นพุทธศาสนิกชน เชื่อในเรื่องบุญ-บาป บำเพ็ญงานกุศลเนื่องในพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ มีการถือศีลอุโบสถ (ศีล 8) อย่างเคร่งครัดในเทศกาลเข้าพรรษา โดยผู้สูงอายุเพศหญิงจะปฏิบัติถึงร้อยละ 88 ในขณะที่ผู้สูงอายุเพศชายถือปฏิบัติร้อยละเพียง 24 เท่านั้น ส่วนในการตักบาตรทำบุญนั้น ทั้งผู้สูงอายุเพศชายและหญิงจะปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอถึงร้อยละ 96

เกี่ยวกับความเชื่อถือเรื่องผีและไสยศาสตร์นั้น พบว่า ผู้สูงอายุเพศหญิง จะมีความศรัทธาเชื่อถือผีมากกว่าผู้สูงอายุเพศชาย โดยมักมีเรื่องเล่าที่แตกต่างกัน เป็นต้นว่า

คุณยายศรีสุพรรณ รักษาวงศ์ อายุ 65 ปี บ้านกกตอง จังหวัดนครพนม เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์และจิตวิญญาณมาก โดยเล่าว่าครั้งหนึ่งเกิดอาการที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ทำอะไรโดยไม่รู้สีกตัว เดินเข้าบ้านมืดไปหมด รู้สึกอึดอัด กระวนกระวายใจอยากจะไปอำเภอกำแพงแสนมาก แต่อำเภอกำแพงแสนอยู่ห่างจากบ้านกกตองถึง 23 กิโลเมตร ในที่สุดก็เดินไปร้องไห้ไป โดยไม่รู้สีกตัว ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้สวมรองเท้า รวากับว่ามีใครตกลงใจให้มีพฤติกรรมเช่นนั้น จากนั้นมีคนพบและได้พากลับบ้าน หลังจากกลับบ้านแล้ว ไปเข้าทรงดู หมอทรงบอกว่า พ่อแม่ที่ตายไปแล้วอยากให้ไปเยี่ยมเยียนคนน้องที่กำแพงบ้าง ต่อมาอาการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็ค่อย ๆ หายไป คุณยายศรีสุพรรณ จะมีความเชื่อ เรื่องผีพ่อแม่และคนทรงมาก

หรือกรณีนางมยุรี อาศรี อายุ 67 ปี อยู่คุ้มวัดคุ้ม ตำบลในเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เคยถูกผีปอบเข้าเมื่อครั้งที่ลูกของนางยังเล็กอยู่ อาการเหมือนคนมาบังคับให้ทำตามคำสั่ง ซึ่งผู้จิตเข้มแข็งก็อาจต่อต้านได้ แต่ผู้ที่มีจิตอ่อนก็จะตกอยู่ในอำนาจ โดยสามารถบังคับให้แสดงพฤติกรรมอย่างใดก็ได้ เป็นต้นว่า เชื่อถือเรื่องชาติกำเนิดว่า ในอดีตชาติเคยเป็นเมียพญานาคมาก่อน ทั้งเคยมีบุตรกับพญานาคด้วย ฉะนั้นในชาตินี้จึงต้องกราบไหว้บูชาพญานาคเสมอ รู้สึกอบอุ่นสบายใจ อีกทั้งได้รับโชคด้วย ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจจะไม่ชอบมองสบตาผู้อื่น นางมยุรี เล่าว่า เคยประสบกรณีเช่นนี้ถึง 3 ครั้ง ครั้งหลังสุดได้มีพระสงฆ์มาทำพิธีขับไล่ จึงมีอาการปกติดังเดิม แต่ก็ยังเชื่อถืออยู่

นอกจากความเชื่อถือศรัทธาในทางพุทธศาสนา ซึ่งได้ถือศีล ปฏิบัติฟังธรรม ตลอดจนบวชที่พรหมณ์ บำเพ็ญวิปัสสนาอยู่เป็นประจำแล้ว ยังมีความเชื่อในเรื่องผีอีกด้วย ทั้งผีบรรพชน ผีปู่ตา ผีร้าย เช่น ผีปอบ ตลอดจนเชื่อถือในเรื่องเทพยดา และพระภูมิเจ้าที่ โดยมักจะมีศาลพระภูมิอยู่ในบริเวณบ้าน เพื่อให้เทพยดา และพระภูมิเจ้าที่เข้าอยู่อาศัย

หากพิจารณาด้านความเชื่อถือศรัทธาเกี่ยวกับผีและคนทรง ตลอดจนเทพยดา พระภูมิเจ้าที่ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมือง ทั้ง 10 เขตดังกล่าว พบว่า ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความเชื่อถือถึงร้อยละ 78 ในขณะที่เพศชายเชื่อถือเพียงร้อยละ 26 เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ต่างก็ยังมีความมุ่งมั่นผูกพันศรัทธาอยู่กับพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น